

Essay Reviews

Polska stylistyka literacka w latach 80.

JERZY PASZEK
(Katowice)

Ze specjalistycznych zestawień bibliograficznych wynika, że badania stylistyczne najczęściej dotyczą pisarzy wyróżniających się oryginalnym językiem i swoistą dykcją poetycką. Stąd więc David Hayman (1982: 135) mógł ironicznie stwierdzić, iż: „Like the weather, style in *Ulysses* is something everybody talks about”. I rzeczywiście. Nawet Anthony Burges, autor *Mechanicznej pomarańczy*, zajął się opisem charakterystycznych cech języka artystycznego stworzonego przez Jamesa Joyce’a, pisząc wieloznacznie zatytułowaną książkę — *Joysprick: an Introduction to the Language of James Joyce* (1973), w której znajdują się i takie rozdziały jak: *The Joyce Sentence*, *Musicalisation*, *Borrowed Styles*, *Onomastics*, *Oneiroparonomastics*.

Ostatnio wydano kilka książek, w których szczegółowo przedstawiony został styl Joyce’a. Myślę o tekstologicznej pracy Michaela Grodena „*Ulysses*” in *Progress* (1977), ukazującej przekształcenia tekstu i stylu powieści w ostatnich redakcjach i korektach drukowanego utworu. Myślę też o syntetycznej monografii C.H.Peake’a pt. *James Joyce: The Citizen and the Artist* (1977), gdzie na 150 stronicach autor omawia styl każdego rozdziału Ulissesa. Derridiańskie ujęcie języka Joyce’a prezentuje Colin MacCabe (*James Joyce and the Revolution of the Word*, 1979). Potem pojawiła się rozprawa Karen Lawrence pt. *The Odyssey of Style in „Ulysses”* (1981). I stale anglojęzycznym badaczom i czytelnikom za małe tych analiz stylu Joyce’a! Do konkurencji staje Patrick Parrinder ze swoją monografią *James Joyce* (1984, 1987, 1990). Badacz w rozdziale *The styles of Ulysses* przedstawia w sześciu punktach, dotyczących kolejnych epizodów

powieści Joyce'a najważniejsze zasady współczesnej stylistyki w dziełach epickich (Parrinder 1990, 168):

„ 1. All narrative is an artificial structure imposed on the „free flow of events” (*Aeolus, Wandering Rocks*).

2. Far from being transparent, narrative is like a musical score waiting to be interpreted and performed by the reader (*Sirens*).

3. There is no objective or neutral style. There are only degrees of explicitness in the narrative bias (*Cyclops, Nausicaa*).

4. Stylistic resources vary from age to age and with the accumulation of past styles. All styles have their limits; but beyond the euphony of styles lies the cacophony of language (*Oxen of the Sun*).

5. „Subjectivity” and „personality” are constructs arising within the literary text and varying from one genre to another (*Circe, Eumaeus*).

6. There is no „unity of time” in narrative fiction. The narrator is both hare and tortoise and all narrative is alternately summary and digressive (*Ithaca*).

Nasuwa się tu zasadnicze pytanie: Jak na takim tle przedstawiają się badania nad stylem polskich XX-wiecznych pisarzy? Czy jest jakiś autor, który skupiłby — jak Joyce — wokół swej twórczości kilku czy kilkunastu interpretatorów języka artystycznego? Wydaje się, że nie ma takiego poety, dramaturga czy powieściopisarza. Najbliżej irlandzkiego wzorca mieści się Stefan Żeromski, któremu poświęcono trzy książki z kręgu stylistyki literackiej (Stanisław Adamczewski — 1930, 1949, Artur Hutnikiewicz — 1956, Jerzy Paszek — 1992) i tyleż z kręgu lingwostylistyki (Aleksander Wilkoń — 1970, Stanisław Mikołajczak — 1983, Władysław Kupiszewski — 1990). Do tych sześciu książek należałoby jeszcze dodać sporą liczbę rozpraw i artykułów umieszczonych czasopismach naukowych (myślę przede wszystkim o esejach Wacława Borowskiego, Stanisława Pignonia, Marii Dłuskiej, Henryka Markiewicza).

Praca Adamczewskiego wyróżnia się zamysłem syntetycznym (*Sztuka pisarska Żeromskiego*), ale dziś jest nieco przestarzała. Książka Hutnikiewicza (*Żeromski i naturalizm*) ma także walor syntetyczny, jednakże czas powstania — socrealistyczne boje o metodę poznawania i opisu świata przedstawionego w dziele literackim — niewątpliwie zaważył na niektórych tezach dotyczących oceny prądu naturalistycznego w sztuce. Moja książka (*Tekst i styl „Popiołów”*) odnosi się do jednej powieści Żeromskiego, ukazuje rozmiary powiązań tego utworu impresjonizmem. Należy dodać, że Wilkoń zajął się onomastyką, Mikołajczak — składnią, a Kupiszewski — językiem *Dzienników* Żeromskiego.

Cokolwiek by jednak nie mówić o pracach dotyczących języka i stylu Żeromskiego, to uderza — w porównaniu z natłokiem tomów o języku i stylu Joyce'a — ich niewielka ilość i rzadkość pojawiania się. Myślę, że przykład autora *Popiołów* może być symptomatyczny dla wszelkich badań stylistycznych nad literaturą polską: książek o stylu coraz mniej i mniej.

Wygląda na to, że stylistyka literacka została pochłonięta przede wszystkim przez analizy intertekstualne i dekonstrukcjonistyczne. Ale jest jeszcze więcej „smoków”, które lubią pozyskiwać i absorbować stylistów. Chodzi mi o sztukę interpretacji, tekstologię, dialogikę, analizy spójności tekstu bądź przekładu artystycznego.

Wypada wymienić po kilka przykładów uwikłania badań stylistycznych w wyliczonych subdyscyplinach. Będę operował materiałem egzemplifikacyjnym z dekady 1981-1990 (do roku 1980 badania stylistyczne podsumowuje *Literatura polska — przewodnik encyklopedyczny* oraz moje hasło w *Słowniku literatury polskiej XX wieku*).

Najmodniejsze dziś metodologie badań literackich to intertekstualizm i dekonstrukcjonizm. Przykładem pracy intertekstualnej może być książka Krzysztofa Kłosińskiego *Mimesis w chłopskich powieściach Orzeszkowej* (1990). Autor koncentruje swoją uwagę na *Nizinach*, *Dziurdziach* i *Chamie*, wskazując na uzależnienia i powiązania tych utworów z czterema źródłami cytacji: literaturą, gwara, teatrem (powieść jako melodramat) i wiedzą (scjentyistyczne zainteresowania Orzeszkowej). Pomimo faktu, iż Kłosiński zajmuje się aluzjami literackimi, cytatami wyrażen, cytatami wyrażen gwarowych oraz innymi kwestiami leksyki powieści Orzeszkowej, to jednak trudno byłoby umieścić jego książkę w domenie badań stylu. Podobnie jest z moją pracą pt. *Sztuka aluzji literackiej. Żeromski — Berent — Joyce* (1984), w której pokazuję nawiązania dzieł Żeromskiego (*Popioły*) i Berenta (*Próchno*) do wcześniejszej literatury: i te wywody mieszczą się na pograniczu badań stylistycznych (ilość aluzji, aluzje „jasne” i „ciemne”, ulubione źródła cytacji — do jakich polskich i obcych dzieł odwołuje się dany autor).

Bliżej analiz stylu *sensu stricto* plasuje się książka Włodzimierza Boleckiego *Pre-teksty i teksty* (1991), ale poszczególne studia, składające się na ten tom, były opublikowane w latach 1984-1989). Bolecki badał styl powieści Micińskiego, Jaworskiego, Witkacego, Gombrowicza, Ciompy i Schulza w książce *Poetycki model prozy w dwudziestoleciu międzywojennym* (1982). W najnowszej swej pracy przypomina niektóre swe wcześniejsze analizy (chodzi mi o nazwiska Jaworskiego, Witkacego, Schulza i Gombrowicza), ale skupia się głównie na

Berencie (*Jak są zrobione cytaty. „Opowieści biograficzne” Wacława Berenta*), prozie Miłosza i poezji Barańczaka. Bolecki jest wydawcą trzech części *Opowieści biograficznych* Berenta (Kraków 1991, edycja jednotomowa), więc z wirtuozerią i erudycją prezentuje sposoby wyzyskiwania przez Berenta różnorodnych źródeł historycznych i literackich w jego cyklu obejmującym *Nurt, Diogenesa w kontuszu* i *Zmierzch wodzów*.

Najbliżej tradycyjnych badań stylistycznych mieści się rozprawa o wierszach Barańczaka, w której Bolecki omawia m.in. zjawiska mowy standardowej i niestandardowej, frazeologizmów w funkcji mowy obcej, wyrażeń frazeologicznych jako mowy własnej oraz nawiązań poezji lingwistycznej do tradycji literackiej (futuryzmu, Gałczyńskiego, peiperowskiej techniki zdania i poematu rozkwitającego).

Sztuka interpretacji obejmuje, co oczywiste, różnorodne metody analityczne związane ze stylistyką. Pozwalam sobie na przytoczenie jednego tylko przykładu metodologii: książki Ryszarda Przybylskiego pt. *Klasycyzm, czyli Prawdziwy koniec Królestwa Polskiego* (1983). Autor szczegółowo bada utwory Krasickiego, Trembeckiego, Woronicza, Godebskiego, Felińskiego i Koźmiana, wychodząc od ogólnych założeń związanych ze stylem klasycyzmu, czyli „mową bogów” opartą na „duchu matematyki” i „muzyce słowa”. Tak więc cała książka Przybylskiego jest zdominowana przez dokumentowanie wybitnych osiągnięć epoki klasycyzmu, mówi stale o stylu uczonej poezji przełomu XVIII i XIX w. (odkrywa mnóstwo ukrytych aluzji literackich i kryptocytatów), ale trudno ją zaliczyć do prac *sensu stricto* stylistycznych.

Znakomitym przykładem połączenia metod tekstologii i stylistyki może być książka Kazimierza Wyki „*Pan Tadeusz*”. *Studia o tekście* (1963), w której autor ocenia wartość estetyczną kilku możliwych (zapisanych w rękopisie) incypitów epopei Mickiewicza, a także brawurowo przedstawia „filologiczne przemiany arcyszerwisu,” czy „kształtowania burzy”. Następną książką z serii prac tekstologiczno-stylistycznych jest tom Tomasza Jodełki-Burzeckiego pt. *Reymont przy biurku. Z zagadnień warsztatu pisarskiego* (1978). Wydawca wszystkich powieści Reymonta (edycja krytyczna) dzieli się z czytelnikiem swoimi spostrzeżeniami odnośnie do manipulacji redakcyjnych, jakim podlegały rękopisy *Fermentów* czy *Chłopów*. Do omawianej serii można zaliczyć i moje studium dotyczące *Tekstu i stylu „Popiołów”* (rozprawę pt. *Zasadzki tekstu „Popiołów”* ogłosiłem w „Pamiętniku Literackim” z r. 1981, natomiast o metamorfozach incypitu tej powieści pisałem tamże w r. 1988). W badaniach tego typu łączy się filologia (przekształcenia tekstu w rękopisach) z aksjologią literacką, odwołującą się do

argumentów stylistycznych (błąd stylu, styl wysoki lub niski, groteskowe nadużycie środków języka artystycznego itd.). Podstawowe materiały tekstologiczne przynoszą krytyczne edycje w rodzaju *Pism zebranych* Żeromskiego pod redakcją Zbigniewa Golińskiego lub szerokie komentarze edytorskie w innych wydaniach (np. *Opowieści biograficzne Berenta* w opracowaniu Boleckiego).

Coraz modniejsza staje się w naszych czasach dialogika (o różnych definicjach tej dyscypliny pisze Eugeniusz Czaplewicz w tomie *Pragmatyka, dialog, historia* z r. 1990). Niegdyś — od starożytności do renesansu i klasycyzmu — dialogika wraz z retoryką i poetyką kształtowała instrumentarium analityczne niezbędne do badań stylistycznych. Teraz następuje nawrót do antycznych teorii i pól zainteresowań. Nie dziwią więc tytuły książek Józefa Ferta (*Norwid — poeta dialogu*, 1982) czy Grażyny Borkowskiej (*Dialog powieściowy i jego konteksty. Na podstawie twórczości Elizy Orzeszkowej*, 1988). Borkowska w swej pracy ukazuje m.in. „stylistykę powieściowego mówienia w planie historii języka i socjolingwistyki”, charakteryzując dialogi w powieściach Orzeszkowej. Warto nadmienić, iż Tadeusz Budrewicz („*Lalka*”. *Konteksty stylu*, 1990) również podejmuje ten temat w rozdziale *Socjostylistyczne obrzeża dialogów*. Mówi m.in. o sposobach kształtowania *inquit* w powieści Prusa. Andrzej Stoff w swej rozprawie ukazał „*Inquit*” w *Trylogii Henryka Sienkiewicza* („*Acta Universitatis Nicolai Copernici*” 1987).

Do badań związanych z dialogiką dołączyłbym książkę Wojciecha Tomasika *Polska powieść tendencyjna 1949-1955* (1988), której podtytuł wyznacza krąg zainteresowań autora (*Problemy perswazji literackiej*). Perswazja w literaturze socrealistycznej opierała się na nowomowie (m.in. klisze językowe i literackie, stereotypy: gruby kulał, wahający się inteligent i uświadomiony proletariusz), stąd analiza stylistyczna tego *quasi*-języka w studium Tomasika. Zjawisko perswazji wiążemy zwykle z zagadnieniami podejmowanymi przez antyczną retorykę, ale dziś i retoryka, i dialogika wyzyskują narzędzia opisu języka znane z prac stylistycznych.

Z perspektywy dzisiejszej książka Edwarda Balcerzana pt. *Styl i poetyka twórczości dwujęzycznej Brunona Jasińskiego. Z zagadnień teorii przekładu* (1968) jest już klasycznym dziełem, w którym analizy stylistyczne zostały wprzęgnięte do opisu struktury tekstu przekładanego z języka polskiego na obcy i z obcego na polski. Do studium Balcerzana nawiązuje Ewa Kraskowska w pracy pt. *Twórczość Stefana Themersona — dwujęzyczność a literatura* (1989). Autorka ukazuje tu m.in. autoprzekład *Wykładu profesora Mmaa* na język angielski, który jest swego rodzaju ulepszoną nową redakcją tekstu tej oryginalnej powieści (np.

„poglądy profesora Mmaa” stają się w wersji angielskiej czymś związanym z zapachem: „Professor Mmaa’s outsmells” (1989: 55). Widoczne jest więc, jak z czasem zmieniają się i zapatrywania autora na świat termitów, i jego styl np. „stopa entomologa” przekształca się w zagadkową część ludzkiej doczesnej powłoki: „the hinder part of the terminal part of one of the homo entomologist’s lower limbs” (ibid.). Wiele podobnych problemów omawia się w serii książek pt. *Przekład artystyczny* (1991).

W obrębie stylistyki literackiej powstają bardzo wąskie subdyscypliny jak np. narratologia czy metaforologia. Niekiedy analizy narratologiczne wyzyskują tradycyjne narzędzia badań stylistycznych (np. książka Lecha Ludorowskiego *Sztuka opowiadania w „Ogniem i mieczem” Henryka Sienkiewicza*, 1977), ale znane już są studia, w których sięgnięto po instrumentarium teorii spójności tekstu (np. praca Marii Indyk *Granice spójności narracji. Proza Leopolda Buczkowskiego*, 1987). Po wydaniu w serii *Poetyka. Zarys Encyklopedyczny* tomu dotyczącego metafory (Teresa Dobrzyńska: *Metafora*, 1984) oraz dwóch serii zatytułowanych *Studia o metaforze* (1980, 1983) powstała pewna moda na badania obrazów przenośnych w literaturze. Zagadnieniem przenośni zajęli się m.in. Marian Stala w książce *Metafora w liryce Młodej Polski. Metamorfozy obrazu poetyckiego* (1988) oraz Magdalena Popiel w monografii pt. *Historia i metafora. O „Żywych kamieniach” Wacława Berenta* (1989).

Po tym skrótowym przeglądzie najnowszych prac z obrzeży stylistyki i z jej jądra (narratologia, metaforologia) czas przejść do przyjrzenia się wybranej monografii stylistycznej *sensu stricto*. Niechaj nią będzie wspomniana już poprzednio książka Budrewicza o *Lalce*. Z jakich rozdziałów składa się dziś praca o stylu dzieła literackiego? Do jakich metod badawczych odwołuje się jej autor? Jakie są wyniki współczesnych analiz i interpretacji stylistycznych?

Książka Budrewicza podejmuje następujące problemy: 1) składnia utworu epickiego (*Między gramatyką a estetyką*), 2) leksyka powieści i jej wymiary statystyczne (*Portret i pejzaż. O wyrazach konkretnych*), 3) sfera obrazowania poetyckiego (*O porównaniach*), 4) „inquit”, formy grzecznościowe, znaki honoryfikatywności czyli wyrażenia szacunku (*Socjostylistyczne obrzeża dialogów*), 5) styl zakochanego i uczonego, czyli poetyzmy oraz brutalizacja wypowiedzi postaci (*Uczony wśród aniołów i samicy. O stylu miłosnym*), 6) symbole i mity powieści Prusa (*Lalki, kamienie i ludzie*).

Bolesław Prus nie należy do pisarzy o wyrazistym, swoistym i rzucającym się w oko (i ucho) stylu. Stąd kłopoty badaczy, którzy wielokrotnie nie potrafią wyjść poza zaprezentowanie suchej statystyki form leksykalnych bądź też stylistycz-

no-składniowych¹. W monografii *Antka* czytamy, że narrator tej noweli jest „pozbawiony bezpośrednio wyrażonej charakterystyki osobowościowej i sytuacyjnej, a w tekście czy poza tekstem (sic) występuje jako czysta funkcja językowa. W tym też sensie jest on narratorem abstrakcyjnym” (Labuda 1982: 72).

Budrewicz nie podejmuje w swojej książce problematyki fonostylistycznej, koncentrując się na kilku wybranych kwestiach z zakresu logostylistyki i ideostylistyki. Wydaje się, że dalsze badania stylu Prusa będą się toczyć w kierunku analiz frazeologii i idiomatyki, stylizacji, humorystycznej i komicznej, interpretacji wyrażen cudzojęzycznych i aluzyjnych. Myślę, że przyjdzie też czas na zestawienia prozy autora *Faraona* z powieściopisarzami pierwszej połowy XIX wieku i — w innej perspektywie — pierwszej połowy XX wieku.

Przyjrzyjmy się teraz bliżej badaniom stylu poezji. Mamy tu książki o ambicjach syntetycznych (obok wymienionej pracy Przybylskiego z 1983 r. należałoby wspomnieć o studium Teresy Kostkiewiczowej *Horyzonty wyobraźni. O języku poezji czasów Oświecenia*, 1984, w którym dominują rozdziały poświęcone analizom tematycznym liryki końca XVIII wieku, ale pojawia się również rozdział *O języku poetyckim Ignacego Krasickiego*, mamy także książki dotyczące języka wybranego poety. Najwięcej i najczęściej analizuje się wiersze Bolesława Leśmiana. Do roku 1980 o stylu Leśmiana pisali m.in. Stanisław Papierkowski (1964), Jacek Trznadel (1964), Marian Pankowski (1967), Rochelle H. Stone (1976). Ukazał się także bardzo ważny tom zbiorowy pt. *Studia o Leśmianie* (1971), w którym Janusz Sławiński zaproponował definicje podstawowych zasad języka poetyckiego Leśmiana. Od roku 1981 ukazały się następane trzy książki dotyczące tegoż twórcy: Michał Głowiński ujawnił *Zaświat przedstawiony* (podtytuł: *Szkice o poezji Bolesława Leśmiana*, 1981), Cezary Rowiński dał „studium filozoficznych koncepcji poety” (1982), Paul Coates w „studium o tautologii, paradoksie i lustrze” zajął się problemem *Identyczności i nieidenyyczności w twórczości Bolesława Leśmiana* (1986).

Książka Głowińskiego przynosi sporo nowych twierdzeń o stylu Leśmiana. Chodzi mi głównie o takie szkice jak: *O języku poetyckim Leśmiana, Poezja*

1 Por. stwierdzenie T.Smółkowej (1974: 7): „Wobec braku materiału porównawczego i bez specjalnego przygotowania matematycznego trudno w wielu przypadkach wyjść poza opis ilościowy”. Zob. też S.Mikołajczak (1983: 157): „Wśród utworów Prusa właściwie każda powieść wyróżniła się odrębnością jakichś parametrów (stylistyczno-składniowych). Najbliższą przeciętnych ogólnych jest *Lalka*, a później *Emancypantki*..”

przeczenia, *Leśmianowskie pytania i zagadki*, *Uniezwyklenia*, *narracja i czas*. Autor przybliżył nam zagadnienia oryginalnej leksyki Leśmiana, jego frazeologii (m.in. frazeologizmy typu *kot przebiega w kurz drogę*, *grajkowie słotczeni w kapelę*), metafory i metaforyzacji (udostównienia typu *kochan z drewna pieści pannę Annę bezdusznie*), odnawiania semantyki *clichés*, zadawania pytań i zagadek, kreowania tautologii poetyckich i neologizmów (tzw. słów momentalnych typu *niedobłyśk na wyblýsku*, *zmrúška*). I chociaż Głowiński nie zamierzał napisać monografii stylu Leśmiana, wydaje się, że w *Zaświecie przedstawionym* postawił trwałe fundamenty pod taką syntezę stylistyczną. Ostatnio pojawia się więcej artykułów i szkiców o stylu poetyckim niż epickim. Częściej pisuje się u nas o Leśmianie, Przybosiu, Herbercie, Miłoszu i Szymborskiej aniżeli o języku prozy Witkacego, Gombrowicza, Schulza czy Parnickiego. W tych rozprawach i esejach analiza uwikłana jest w związki z rozlicznymi „ościennymi” dyscyplinami (sztuka interpretacji, tekstologia, dialogika, przekład artystyczny, badania spójności tekstu) i metodologiami postrukturalistycznymi (intertekstualizm, dekonstrukcjonizm). Trudno mi uwierzyć, że nastąpi powrót do „czystej” — chociażby unowocześnionej i rozbudowanej o nowe aspekty badawcze — stylistyki literackiej.

Prawda bowiem jest taka, że bogate narody i języki o zasięgu globalnym nie wykluczają uprawiania „czystej” stylistyki ze spektrum współczesnych nauk humanistycznych. Mniejszych społeczności natomiast po prostu nie stać na luksus jednoczesnego nadażania za najnowszymi metodologiami badań literackich i kontynuowania tradycyjnych zainteresowań analizami stylu i języka swoich pisarzy. A może przyczyną braku klasycznej monografii stylu polskiego poety czy powieściopisarza jest fakt, że przeżyła się formuła gatunkowa tego typu rozprawy? Wydaje się, że strukturalizm bardziej sprzyjał powstawaniu takich książek o stylu, a intertekstualizm i dekonstrukcjonizm nie zakłada potrzeby tworzenia podobnych syntez stylu. W każdym bądź razie, to w dwóch poprzednich dekadach wydano m.in. takie książki, jak: Edwarda Balcerzana *Styl i poetyka twórczości dwujęzycznej Brunona Jasińskiego* (1968), Andrzeja Cieńskiego *Problematyka stylistyczna „Mikołaja Doświadczyńskiego przypadków” Ignacego Krasickiego* (1969), moja praca *Styl powieści Wacława Berenta* (1976), Jana Błońskiego *Mikołaj Sęp-Szarzyński a początki polskiego baroku* (1967), Ireneusza Opackiego *Poezja romantycznych przełomów* (1972), Jana Józefa Lipskiego *Twórczość Jana Kasprówicza w latach 1878-1891* (1967) oraz *Twórczość Jana Kasprówicza w latach 1891-1906* (1975), Janusza Sławińskiego *Koncepcja języka poetyckiego Awangardy Krakowskiej* (1965), Jerzego Kwiat-

kowskiego, *Świat poetycki Juliana Przybosa* (1972). Czy poststrukturalizm da tyleż prac o stylu i języku?

Literatura:

- Adamczewski S., 1930, *Sztuka pisarska Żeromskiego*, Warszawa, (wyd. 2., Kraków 1949).
- Balcerzan E., 1968, *Styl i poetyka twórczości dwujęzycznej B.Jasińskiego. Z zagadnień teorii przekładu*, Wrocław.
- Błoński J., 1972, *M.Sep-Szarzyński a początki romantycznych przełomów*, Kraków.
- Bolecki W., 1982, *Poetycki model prozy w dwudziestoleciu międzywojennym*, Wrocław.
- Bolecki W., 1991, *Pre-teksty i teksty. Z zagadnień związków metatekstowych w literaturze polskiej XX w.*, Warszawa.
- Borkowska G., 1988, *Dialog powieściowy i jego konteksty. Na podstawie twórczości E.Orzeszkowej*, Wrocław.
- Budrewicz T., 1990, „Lalka”. *Konteksty stylu*, Kraków.
- Burgess A., 1973, *Joysprick: an Introduction to the Language of James Joyce*, London.
- Cieński A., 1969, *Problematyka stylistyczna „Mikołaja Doświadczynskiego przypadków” I.Krasickiego*, Wrocław.
- Coates P., 1986, *Identyfikacja i nieidentyfikacja w twórczości B.Leśmiana*, Warszawa.
- Czaplejewicz E., 1990, *Pragmatyka, dialog, historia*, Warszawa.
- Dobrzyńska T., 1984, *Metafora*, Wrocław.
- Fert J., 1982, *Norwid — poeta dialogu*, Wrocław.
- Głowiński M., 1981, *Zaświat przedstawiony. Szkice o poezji B.Leśmiana*, Warszawa.
- Groden M., 1977, „Ulysses” in Progress, Oxford.
- Hayman D., 1982, *Ulysses – The Mechanics of Meaning*, London.
- Hutnikiewicz A., 1956, *Żeromski i naturalizm*, Toruń.
- Indyk M., 1987, *Granice spójności narracji. Proza L.Buczowskiego*, Katowice.
- Jodełko-Burzycki, 1978, *Reymont przy biurku. Z zagadnień warsztatu pisarskiego*, Warszawa.
- Kłosiński K., 1990, *Mimesis w chłopskich powieściach Orzeszkowej*, Katowice.
- Kostkiewiczowa T., 1984, *Horyzonty wyobraźni. O języku poezji czasów oświecenia*, Warszawa.
- Kraskowska E., 1989, *Twórczość Stefana Themersona - dwujęzyczność a literatura*, Wrocław.
- Kupiszewski W., 1990, *Język „Dzienników” S.Żeromskiego*, Kielce.
- Kwiatkowski J., 1972, *Świat poetycki J.Przybosa*, Warszawa.
- Labuda A.W., 1982, *Studium o „Antku” Prusa. Recepcja, konstrukcja, konteksty*, Wrocław.
- Lawrence K., 1981, *The Odyssey of Style in „Ulysses”*, London.
- Lipski J.J., 1967, *Twórczość J.Kasprowicza w latach 1878-1891*, Warszawa.
- Lipski J.J., 1975, *Twórczość J.Kasprowicza w latach 1891-1906*, Warszawa.

- Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, red. J.Krzyżanowski, Cz.Hernas, A.Hut-nikiewicz..., 1984, Warszawa.
- Ludorowski L., 1977, *Sztuka opowiadania w "Ogniem i mieczem" H.Sienkiewicza*, Poznań.
- MacCabe C., 1979, *James Joyce and the Revolution of the Word*, New York.
- Mikołajczak S., 1983, *Składnia wybranych utworów B.Prusa i S.Żeromskiego*, Poznań.
- Pankowski M., 1967, *Leśmian, La révolte d'un poète contre les limites*,
- Papierkowski S., 1964, *Bolesław Leśmian. Studium językowe*, Lublin.
- Parrinder P., 1984, *James Joyce, Cambridge* (2. wyd. 1987, 3. wyd. 1990).
- Paszek J., 1976, *Styl powieści W.Berenta*, Katowice.
- Paszek J., 1981, *Zasadzki tekstu „Popiołów”*, „Pamiętnik Literacki”, z.1, s. 223-254.
- Paszek J., 1984, *Sztuka aluzji literackiej. Żeromski – Berent – Joyce*, Katowice.
- Paszek J., 1988, *Incipit – „Popiołów”*, „Pamiętnik Literacki”, z.2, s. 243-266.
- Paszek J., 1992, *Tekst i styl „Popiołów”*, Katowice.
- Peake C.H., 1977, *James Joyce: The Citizen and the Artist*, London.
- Popiel M., 1989, *Historia i metafora. O „Żywych kamieniach” W.Berenta*, Wrocław.
- Przekład artystyczny*, 1991, red. P.Fast, Katowice.
- Przybylski R., 1983, *Klasycyzm, czyli Prawdziwy koniec Królestwa Polskiego*, Warszawa.
- Rowiński C., 1982, *Człowiek i świat w poezji Leśmiana. Studium filozoficznych koncepcji poety*, Warszawa.
- Sławiński J., 1965, *Koncepcja języka poetyckiego Awangardy Krakowskiej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Słownik literatury polskiej XX wieku (w druku).
- Smółkowa T., 1974, *Słownictwo i fleksja „Lalki” B.Prusa. Badania statystyczne*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Stala M., 1988, *Metafora w liryce Młodej Polski. Metamorfozy widzenia poetyckiego*, Warszawa.
- Stoff A., 1987, *„Inquit” w Trylogii H.Sienkiewicza, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”*, Toruń.
- Stone R.H., 1976, *Bolesław Leśmian. The Poet and His Poetry*, Warszawa.
- Studia o Leśmianie*, red. M.Głowiński i J.Sławiński, 1971, Warszawa.
- Studia o metaforze I*, red. E.Sarnocka-Temeriusz, 1980, Wrocław.
- Studia o metaforze II*, red. M.Głowiński i A.Okopień-Sławińska, 1983, Wrocław.
- Tomasik W., 1988, *Polska powieść tendencyjna 1949-1955. Problemy perswazji literackiej*, Warszawa.
- Trznadel J., 1964, *Twórczość Leśmiana. Próba przekroju*, Warszawa.
- Wilkoń A., 1970, *Nazewnictwo w utworach S.Żeromskiego*, Wrocław.
- Wyka K., 1963, *„Pan Tadeusz”*, t. I: *Studia o poemacie*, t. II: *Studia o tekście*, Warszawa.